

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ У СФЕРІ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ

Ботнаренко О. М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0009-0008-0776-8828

botnarenko.alex@gmail.com

Стаття присвячена комплексному аналізу юридичних гарантій у сфері протимінної діяльності, що забезпечують належне функціонування суб'єктів цієї діяльності, захист їхніх прав і запобігання правопорушенням. На основі аналізу наукових підходів виділено кілька ключових аспектів юридичних гарантій: системний характер, захисну, функціональну та запобіжну функції. Запропоновано класифікацію юридичних гарантій у сфері протимінної діяльності за такими напрямками: інституційно-правові, операційно-безпекові, фінансово-економічні, адміністративно-правові, міжнародно-правові та соціальні. Особливу увагу приділено операційно-безпековим гарантіям, зокрема страховим механізмам, де виявлено правові прогалини, що створюють ризики для фахівців із розмінування та третіх осіб. Запропоновано рекомендації щодо уточнення законодавчих норм і покращення правозастосовної практики з метою забезпечення ефективності юридичних гарантій.

Автором обґрунтовано, що чинне законодавство у цій сфері містить низку юридичних колізій і прогалин – насамперед, у питанні обов'язковості страхування та гарантування довгострокового захисту постраждалих осіб. Запропоновано змінити підхід до нормативного регулювання операційно-безпекових гарантій, зокрема уточнити компетенцію Національного органу з питань протимінної діяльності та закріпити обов'язковість страхового захисту для усіх категорій працівників. Практичне значення дослідження полягає у формуванні системного бачення юридичних гарантій як інструменту правового забезпечення безпеки, правового порядку та виконання міжнародних зобов'язань України у сфері протимінної діяльності.

Ключові слова: юридичні гарантії, протимінна діяльність, страхування відповідальності.

Досліджуючи адміністративно-правовий статус суб'єктів протимінної діяльності, слід зазначити, що його структура включає не лише права та обов'язки, які формують основу їхньої компетенції, але й юридичні гарантії, що забезпечують їх належну реалізацію, а також юридичну відповідальність, яка виступає механізмом стримувань і противаг у здійсненні протимінної діяльності.

У юридичній літературі існують різноманітні підходи до визначення поняття «юридичні гарантії», що свідчить про значний теоретичний інтерес до цієї категорії. Аналіз наукових підходів дозволяє виділити кілька груп визначень, які об'єднуються за схожими характеристиками.

Юридичні гарантії визначаються як сукупність правових механізмів, норм і процедурних засобів, спрямованих на забезпечення виконання обов'язків суб'єктами права та захист законних прав осіб. До юридичних гарантій належать як матеріальні елементи – закріплені в законодавчих актах права та обов'язки, так і процедурні засоби, що включають механізми розв'язання суперечок, контроль за дотриманням норм та засоби правового захисту (Donnelly, J, 2013).

Однією з поширених точок зору є розуміння юридичних гарантій як засобів забезпечення законності та правопорядку. Юридичні гарантії у сучасній зарубіжній правовій науці розглядаються як комплекс правових, інституційних і процедурних засобів, що забезпечують ефективну реалізацію, захист і відновлення прав людини та законності. Так, відомий британський дослідник M. Goodwin-Gill визначає юридичні гарантії як «сукупність правових норм, процедур і інституцій, які спрямовані на забезпечення дотримання правових стандартів, а також надання ефективних засобів захисту у разі їх порушення» (Goodwin-Gill, 2014). Аналогічно, американський правознавець L. Henkin підкреслює,

що юридичні гарантії – це «правові механізми, які не лише закріплюють права, а й забезпечують їхню реалізацію через судовий та адміністративний захист» (Henkin, 1999).

З точки зору міжнародного права, юридичні гарантії розглядаються як невід'ємна частина правової системи, що забезпечує верховенство права та захист основоположних прав людини. Наприклад, у дослідженні J. Fitzpatrick зазначається, що юридичні гарантії – це «інституційні та процедурні механізми, які дозволяють особам ефективно захищати свої права від порушень з боку держави чи інших суб'єктів» (Fitzpatrick, 2000). У європейському контексті, згідно з аналізом S. Greer, юридичні гарантії охоплюють не лише формальні правові норми, а й практичні інструменти, такі як незалежні суди, омбудсмени, міжнародні органи контролю, що забезпечують реальне дотримання прав (Greer, 2006).

Деякі дослідники наголошують на системному характері юридичних гарантії. Так, A. Clapham підкреслює, що юридичні гарантії – це «цілісний механізм, який включає законодавчі, адміністративні та судові засоби, спрямовані на попередження порушень прав, їх відновлення та притягнення до відповідальності винних» (Clapham, 2015). Слід підкреслити, що згідно A. Clapham юридичні гарантії – це система міжнародних норм і зобов'язань, які забезпечують захист прав людини навіть у складних умовах збройних конфліктів, поширюючи відповідальність не лише на держави, а й на недержавних акторів, що діють у таких ситуаціях (Clapham, 2006). У свою чергу, J. Donnelly розглядає юридичні гарантії як «інструменти, що забезпечують не лише формальне проголошення прав, а й їхню ефективну реалізацію через доступ до правосуддя, ефективні засоби правового захисту та міжнародний контроль» (Donnelly, 2013).

Таким чином, у сучасній зарубіжній науці юридичні гарантії розглядаються як багаторівнева система правових, інституційних і процедурних засобів, що забезпечують реальне функціонування правового порядку, захист прав людини та ефективне реагування на їх порушення. Ще один підхід полягає у розгляді юридичних гарантії як інструменту загальнообов'язкового забезпечення прав і свобод громадян. П. Ф. Гураль (2004) зазначає, що юридичні гарантії – це формальне юридичне закріплення державою умов, необхідних для того, щоб кожна людина могла скористатися своїми конституційними правами та свободами (Гураль, 2004, с. 121). Б. Д. Мартиненко (2006) розглядає юридичні гарантії як систему взаємопов'язаних матеріальних і процесуальних засобів, що забезпечують реалізацію та захист прав, а також узгоджують діяльність державних органів та правових механізмів (Мартиненко, 2006, с. 234).

Таким чином, у науковій літературі юридичні гарантії визначаються через різні концепції, які можна згрупувати за кількома основними підходами: як засоби забезпечення законності, як система правових норм і механізмів, як державні механізми захисту прав і свобод та як інструмент формального закріплення умов реалізації прав. Кожен із цих підходів відображає різні аспекти юридичних гарантії, що в комплексі дозволяє розглядати їх як багатовимірне правове явище.

Юридичні гарантії суб'єктів забезпечення протимінної діяльності становлять систему правових норм, механізмів і процедур, які спрямовані на забезпечення належного функціонування цих суб'єктів, захист їхніх прав і обов'язків, а також запобігання та усунення правопорушень у сфері протимінної діяльності. До їхнього складу входять нормативно-правові акти, інституційні механізми контролю, адміністративно-правові процедури та спеціальні заходи, які гарантують безперешкодне виконання суб'єктами своїх функцій у сфері гуманітарного та операційного розмінування.

Аналізуючи наукові підходи до розуміння юридичних гарантії, можна виокремити кілька ключових аспектів, які необхідно враховувати під час формулювання визначення для сфери протимінної діяльності. Передусім слід зазначити, що юридичні гарантії мають системний характер, тобто не є сукупністю розрізнених норм, а формують цілісну систему правових механізмів та інструментів. Це підтверджується дослідженнями різних науковців, які розглядають юридичні гарантії як комплекс правових норм і відносин, що забезпечують реалізацію та захист прав (Малеин, 1974, с. 43 & Куций, 2003, с. 176 & Погорілко, Сірий, 1997, с. 40).

Другим важливим аспектом є їхня захисна функція. Більшість дослідників підкреслюють, що юридичні гарантії відіграють ключову роль у забезпеченні охорони прав суб'єктів, що особливо актуально у сфері протимінної діяльності. Враховуючи високий рівень ризиків, з якими стикаються відповідні суб'єкти, важливо встановити чітке правове регулювання їхнього статусу, повноважень та відповідальності (Чхиквадзе, 1978, с. 140 & Шемшучено, 1998, с. 555 & Князев, 1998, с. 29).

Юридичні гарантії також виконують функціональне призначення, оскільки не тільки визначають правовий статус суб'єктів, а й створюють необхідні умови для їхньої ефективної діяльності. Це охоплює питання належного фінансування, адміністративного супроводу, юридичного захисту працівників тощо. У цьому контексті юридичні гарантії забезпечують баланс між правами та обов'язками суб'єктів, сприяючи підвищенню їхньої ефективності (Мартиненко, 2006, с. 234).

Окрім цього, юридичні гарантії виконують запобіжну функцію, що є важливим елементом їхньої сутності. Вони не тільки сприяють реалізації прав, а й запобігають їхньому порушенню, передбачаючи

заходи щодо недопущення незаконних дій, корупційних ризиків і забезпечення контролю за дотриманням міжнародних стандартів (Рабинович, 1975, с. 32 & Недбайло, 1967, с. 20). У сфері протимінної діяльності такі гарантії відіграють вирішальну роль у формуванні безпечного та законного простору для здійснення операційного та гуманітарного розмінування.

Таким чином, визначення юридичних гарантій суб'єктів забезпечення протимінної діяльності ґрунтується на їхньому комплексному характері, функціональній спрямованості, захисній ролі та запобіжній функції. Це дозволяє ефективно регулювати діяльність відповідних суб'єктів, забезпечуючи їхню взаємодію з державними органами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством.

Класифікація юридичних гарантій відіграє важливу роль у розкритті їхньої сутності та змісту. Водночас, як і питання визначення цього поняття, їх поділ залишається предметом дискусій.

Для прикладу, найширшу знайдену нами класифікацію запропонував Я. П. Кузьменко (2014) в науковій праці щодо юридичних гарантій права людини на життя. Він зазначає, що юридичні гарантії можна класифікувати за такими критеріями:

1) За суб'єктами:

- парламентські;
- президентські;
- судові;
- адміністративні.

Зазначені гарантії пов'язані з діяльністю парламенту як гаранта декларування прав людини; президента як гаранта забезпечення прав та свобод людини; уряду як суб'єкта гарантування реалізації проголошених прав та суду як суб'єкта охорони та відновлення порушених прав.

2) За характером юридичної діяльності:

- правотворчі гарантії, основним змістом яких є конституційне закріплення правового статусу суб'єктів та визначення засобів впливу на порушників;
- правороз'яснювальні гарантії забезпечують доступ інформації суб'єктам щодо змісту їх прав та свобод;
- правореалізаційні гарантії створюють умови для використання прав, дотримання заборон та виконання обов'язків як засобу гарантування прав.

3) За напрямками:

- конституційні гарантії, які мають вищу юридичну силу, є основою правових гарантій, спрямованих на охорону Конституції України та передбачених нею інститутів;
- процесуальні гарантії, що забезпечують процес реалізації прав суб'єктів та охороняють їх інтереси в процесі здійснення юридично-значущих дій.

4) За змістом:

- нормативні гарантії, які визначаються як норми-принципи щодо невідчужуваності, непорушності, невичерпності, рівності прав і свобод людини;
- організаційні гарантії, які характеризуються як статус спеціальних суб'єктів, що сприяють реалізації прав. Серед них народ, держава, владні та судові органи, уповноважений із прав людини, органи прокуратури, місцевого самоврядування, правоохоронні органи, адвокатура та міжнародні організації.

5) За статусом:

- превентивні гарантії, що сприяють попереджуванню порушень суб'єктивних прав та невиконанню юридичних обов'язків;
- охоронні, що передбачають можливість закріплення заходів впливу у випадку скоєння порушень гарантованих державою прав;
- каральні, тобто реальна можливість застосування до порушників заходів примусового характеру від імені держави.

6) За характером у цілому:

- розвинутість та несуперечливість приписів, що закріплюють права людини;
- ефективна система нагляду за дотриманням прав і свобод особи;
- наявність заходів, що забезпечують відновлення порушеного права (Кузьменко, 2014, с. 29–30).

У доповнення до зазначеного, Я. П. Кузьменко (2014) приходить до висновку, що поділ юридичних гарантій за різними критеріями можна розглядати як умовний, тому що головним принципом побудови системи юридичних гарантій прав людини й громадянина є охорона і захист прав, свобод та законних інтересів усіма не забороненими законом способами. У свою чергу, засоби, які спрямовані на охорону та захист прав, одночасно виступають і гарантією їх ефективної реалізації (Кузьменко, 2014, с. 30).

Здійснивши аналіз особливостей протимінної діяльності, ми виокремили низку умовно самостійних напрямів та визначили критерії класифікації юридичних гарантій для цієї сфери. Основним принципом такого поділу є комплексний підхід, що враховує різні аспекти діяльності суб'єктів протимінної діяльності, зокрема нормативно-правове регулювання, безпеку виконання робіт, фінансове забезпечення, адміністративні процедури, міжнародне співробітництво та соціальний захист. Така класифікація, на нашу думку, дозволяє системно охопити всі ключові гарантії, необхідні для ефективного функціонування системи протимінної діяльності, зменшення ризиків та належного виконання міжнародних зобов'язань.

На основі цього підходу ми виділили такі групи юридичних гарантій у сфері протимінної діяльності:

- інституційно-правові гарантії охоплюють правові механізми, що визначають статус суб'єктів протимінної діяльності та забезпечують нормативно-правову базу їхньої роботи. Вони включають законодавче регулювання, акредитацію, сертифікацію тощо;
- операційно-безпекові гарантії спрямовані на створення безпечних умов для осіб, залучених до розмінування. Вони передбачають страхування працівників, забезпечення засобами індивідуального захисту, медичну допомогу та юридичний захист;
- фінансово-економічні гарантії забезпечують стаке фінансування заходів із розмінування. До них належать державне фінансування, міжнародна фінансова допомога, податкові та митні пільги, а також механізми державно-приватного партнерства;
- адміністративно-правові гарантії покликані спростити регуляторні процедури у сфері протимінної діяльності. Вони включають оптимізацію сертифікаційних процедур, зменшення бюрократичного навантаження, координацію між державними органами та відкритий доступ до інформації щодо мінної небезпеки;
- міжнародно-правові гарантії передбачають дотримання міжнародних норм та зобов'язань у сфері протимінної діяльності. Це, зокрема, виконання міжнародних договорів, співпраця з міжнародними організаціями та доступ до міжнародної технічної допомоги;
- соціальні гарантії для громадян, які постраждали від мінної небезпеки, спрямовані на захист їхніх прав та забезпечення підтримки. Вони включають право на безпечне середовище, компенсаційні механізми для власників пошкоджених земель та освітні програми з мінної безпеки.

Для прикладу, інституційно-правові гарантії відіграють ключову роль у забезпеченні законності та правопорядку в сфері протимінної діяльності. В юридичній літературі вони розглядаються як важливий елемент системи правових механізмів, що гарантують ефективне виконання завдань із розмінування та дотримання міжнародних стандартів. Законність у цій сфері реалізується через чітке правове регулювання діяльності суб'єктів, що займаються протимінною діяльністю. Як зазначає І. В. Іванов (2022) в юридичних гарантіях законодавчо закріплені засоби охорони прав та свобод громадян, способи їх реалізації, а також засоби охорони правопорядку, інтересів суспільства та держави (Іванов, 2022, с. 206).

Одним із засобів реалізації інституційно-правових гарантій є акредитація органів з оцінки відповідності та сертифікація операторів протимінної діяльності. Відповідно до інформаційного ресурсу Національного агентства з акредитації України, акредитація – це процедура, у ході якої національний орган з акредитації засвідчує компетентність юридичної особи чи відповідного органу з оцінки відповідності виконувати певні види робіт (випробування, калібрування, сертифікацію, контроль). Акредитація надає:

- забезпечення єдиної технічної політики у сфері оцінки відповідності в країні;
- забезпечення довіри споживачів до результатів діяльності з оцінки відповідності;
- створення умов для взаємного визнання результатів діяльності акредитованих органів на міжнародному рівні;
- усунення технічних бар'єрів для бізнесу (Національне агентство з акредитації, 2025).

Сертифікація, як зазначають О. В. Боднар та І. В. Стемковська (2022), є одним із важливих способів поліпшення якості та підвищення конкурентоспроможності процесів, робіт, послуг та тісно пов'язана зі стандартизацією (Боднар & Стемковська, 2022, с. 11).

Акредитація та сертифікація є не лише засобами правового регулювання, але й важливими механізмами контролю, що забезпечують відповідність операторів протимінної діяльності вимогам законодавства щодо технічних і безпекових стандартів.

Окрім первинного оцінювання суб'єктів, акредитовані органи здійснюють постійний моніторинг їхньої діяльності, перевіряючи стан технічного обладнання, кваліфікацію персоналу та дотримання стандартних процедур. Сертифікація суб'єктів протимінної діяльності не лише забезпечує законність їхніх дій, а й виступає інструментом захисту прав громадян, оскільки запобігає виконанню робіт некваліфікованими особами.

Базовими операційно-безпековими гарантіями у сфері протимінної діяльності є страхування життя та здоров'я фахівців з розмінування та страхування відповідальності операторів за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю та/або здоров'ю і майну третіх осіб.

Відповідно до частини другої статті 7 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» життя, здоров'я та працездатність фахівців у сфері протимінної діяльності, які залучаються операторами протимінної діяльності до виконання заходів у сфері протимінної діяльності, можуть бути застраховані за класом страхування 1, визначеним статтею 4 Закону України «Про страхування». Порядок та умови такого страхування можуть визначатися національним органом з питань протимінної діяльності за погодженням з Національним банком України (Верховна рада України, 2018, 06 грудня).

Крім того, відповідно до частини першої статті 31 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» оператор протимінної діяльності до початку зайняття протимінною діяльністю зобов'язаний укласти договір страхування відповідальності за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю та/або здоров'ю і майну третіх осіб, за класом страхування 13, визначеним статтею 4 Закону України «Про страхування». Договір страхування укладається строком на період здійснення протимінної діяльності на конкретно визначеній території та протягом 10 років після закінчення такого періоду (Верховна рада України, 2018, 06 грудня).

Загалом, страхування є важливим механізмом захисту, з огляду на високі ризики професії.

Водночас, у процесі нормотворення законодавцем було допущено ряд неточностей, які створюють правову невизначеність та можуть призвести до відсутності належного страхового захисту фахівців у сфері протимінної діяльності. Зокрема, у частині другій статті 7 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» передбачено право, а не обов'язок оператора протимінної діяльності здійснювати страхування життя та здоров'я працівників, що залучаються до робіт з розмінування. Адже в диспозиції статті використано термін «можуть», який має дискреційний характер і не встановлює обов'язковості здійснення страхування. Це означає, що страхування фахівців не є гарантованим, а лише можливою опцією, реалізація якої залежить від волі операторів протимінної діяльності, наявності фінансування або інших чинників. У результаті фахівці, залучені до небезпечних операцій, можуть залишитися без страхового захисту, що суперечить самій логіці забезпечення їхньої безпеки та соціального захисту.

Крім того, така невизначеність може спричинити неоднорідну практику застосування норми, коли одні оператори забезпечуватимуть страхування, а інші – ігноруватимуть цю можливість через відсутність зобов'язання. Це створює дисбаланс у правовому регулюванні та ставить під загрозу права фахівців, які виконують однакові завдання, але можуть мати різний рівень захисту.

Для усунення цієї проблеми доцільно змінити формулювання норми, зокрема замінити термін «можуть» на «підлягають» або «здійснюється», що зробить страхування обов'язковим і забезпечить однакові гарантії для всіх фахівців у сфері протимінної діяльності.

Що ж стосується обов'язку оператора протимінної діяльності укласти договір страхування відповідальності за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю та/або здоров'ю і майну третіх осіб, відповідно до частини першої статті 31 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» то тут також є ряд важливих проблемних питань.

Договір укладається на період виконання протимінної діяльності та протягом 10 років після її завершення, оскільки наслідки розмінування можуть проявлятися навіть через довгий час. Однак 10 років є значним строком, що потребує особливої уваги до гарантій і механізмів забезпечення виконання зобов'язань у цей період.

По-перше, для того, щоб страховка була достатньою для покриття потенційних ризиків, важливо чітко визначити обсяг покриття. Страхові компанії можуть обмежити суми виплат або встановити умови, що не враховують реальні ризики, що може призвести до недостатнього захисту потерпілих осіб.

По-друге, фінансова спроможність страхових компаній є важливим чинником, оскільки зобов'язання по страхуванню мають виконуватися протягом десятиліття. Якщо компанія не здатна забезпечити достатні кошти для компенсацій через значний строк, це може призвести до неповних виплат або невиконання зобов'язань.

Крім того, 10 років – це досить тривалий період, протягом якого можуть змінюватися економічні умови, політична ситуація або ж сама діяльність операторів протимінної діяльності. Тому необхідно забезпечити додаткові гарантії на цей строк, щоб уникнути ситуацій, коли страхове покриття буде недостатнім або припиниться достроково.

Таке страхування є важливою гарантією, оскільки забезпечує компенсацію потенційних збитків. Договір страхування діє ще 10 років після завершення робіт, що враховує можливі довгострокові наслідки розмінування.

Однак механізм реалізації цього страхування у 10-річний період залишається невизначеним. Законодавство не деталізує порядок фінансування страхових виплат після завершення діяльності оператора та можливі зміни у страховому покритті. Це може створити труднощі для постраждалих осіб, оскільки страхові компанії можуть змінювати умови або припиняти діяльність, а оператори – втрачати юридичну чи фінансову спроможність виконувати зобов'язання. Необхідно розробити додаткові нормативні акти для забезпечення страхових гарантій у довгостроковій перспективі.

Загалом ці статті формують основу операційно-безпекових гарантій у сфері протимінної діяльності. Водночас існують певні недоліки: необов'язковість страхування фахівців, можливі складнощі з отриманням відшкодування та невизначеність реалізації страхового механізму після завершення робіт.

У свою чергу, статтями 7 та 31 відповідного Закону України передбачено що, Порядок та умови такого страхування можуть визначатися національним органом з питань протимінної діяльності за погодженням з Національним банком України (Верховна рада України, 2018, 06 грудня). З одного боку, це надає певну гнучкість щодо порядку та умов страхування, але Національний орган з питань протимінної діяльності є дорадчим органом і не має права приймати нормативно-правові акти. Фактично, компетенції цього органу обмежені можливістю давати рекомендації та пропозиції.

Відповідно до вимог Закону України «Про правотворчу діяльність» дорадчі органи не відносяться до числа суб'єктів правотворчої діяльності, а є лише відповідними суб'єктами забезпечення. Суб'єктами забезпечення правотворчої діяльності відповідно до частини четвертої статті 4 цього закону є допоміжні органи суб'єктів правотворчої діяльності та особи, які виконують завдання наукового, юридичного, експертного, консультативного, технічного та інших видів забезпечення правотворчого процесу (Верховна рада України, 2023, 24 серпня).

Таким чином, національний орган не може безпосередньо регулювати умови страхування, а може лише сприяти у формуванні пропозицій, які потребують погодження з іншими органами, зокрема з Національним банком України.

Страхування не є новим серед інструментів правового регулювання, однак його значення зростає, коли мова йде про високі ризики, пов'язані з діяльністю, що може впливати на життя, здоров'я людей та довкілля. Важливим є чітке визначення порядку та умов страхування, щоб забезпечити належний захист від можливих наслідків у разі надзвичайних ситуацій чи аварій, які можуть мати масштабні наслідки для суспільства. Такі умови мають бути чітко прописані у відповідних нормативно-правових актах, щоб уникнути правової невизначеності та забезпечити ефективне виконання зобов'язань. Як приклади можна навести такі положення, які є юридично коректними, оскільки відповідні повноваження для їхнього визначення покладені на компетентні органи виконавчої влади:

пунктом п'ятим частини 1 статті 8 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» передбачено, що страхування відповідальності за шкоду, яку може бути заподіяно внаслідок надзвичайних ситуацій, у тому числі внаслідок пожежі, екологічно небезпечної аварії, надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, аварії, що становить загрозу санітарному та епідемічному здоров'ю населення, за класом страхування 13, визначеним статтею 4 Закону України «Про страхування». Порядок та умови такого страхування затверджуються центральним органом виконавчої влади у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки, за погодженням з Національним банком України (Верховна рада України, 2001, 18 січня);

пунктом десятим частини 1 статті 13 Закону України «Про міський електричний транспорт» передбачено, що укладення договорів страхування відповідальності за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю пасажирів, та за шкоду, заподіяну багажу під час перевезення, за класом страхування 10, визначеним статтею 4 Закону України «Про страхування». Порядок та умови такого страхування визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, за погодженням з Національним банком України (Верховна рада України, 2004, 29 червня).

Фінансово-економічні, адміністративно-правові, міжнародно-правові та соціальні гарантії відіграють важливу роль у забезпеченні ефективної протимінної діяльності. Вони створюють умови для стабільного фінансування, спрощення регуляторних процедур, виконання міжнародних зобов'язань та захисту постраждалих громадян.

Однак у межах цього аналізу детально зупинятися на цих гарантіях не будемо, оскільки їхня ефективність також значною мірою залежить від належного правозастосування. Натомість перейдемо до розгляду питання юридичної відповідальності суб'єктів забезпечення, адже саме вона визначає чіткі межі їхніх обов'язків, запобігає зловживанням та гарантує належне виконання покладених функцій.

Юридичні гарантії у сфері протимінної діяльності є важливим інструментом забезпечення ефективної, безпечної та законної діяльності відповідних суб'єктів. Аналіз теоретичних підходів і чинного

законодавства дозволяє констатувати наявність суттєвих недоліків, особливо в операційно-безпечних гарантіях, пов'язаних зі страхуванням життя та здоров'я працівників і відповідальністю операторів за можливі негативні наслідки їх діяльності. Законодавче формулювання про можливість, а не обов'язок страхування створює юридичну невизначеність і практичні ризики для працівників. Також відсутні механізми довгострокового страхового покриття відповідальності операторів, що може спричинити складнощі у реалізації прав потерпілих осіб. Запропоновані рекомендації щодо внесення змін до законодавства сприятимуть підвищенню рівня безпеки та ефективності реалізації юридичних гарантій у сфері протимінної діяльності.

Botnarenko O. Legal guarantees in the field of mine action: theoretical approaches and practical challenges

The article is devoted to a comprehensive analysis of legal guarantees in the field of mine action, which ensure the proper functioning of the subjects of this activity, protection of their rights and prevention of offences. Based on the analysis of scientific approaches, the author identifies several key aspects of legal guarantees: systemic nature, protective, functional and preventive functions. The author proposes a classification of legal guarantees in the field of mine action in the following areas: institutional and legal, operational and security, financial and economic, administrative and legal, international and social. Particular attention is paid to operational and security guarantees, in particular, insurance mechanisms, where legal gaps have been identified that pose risks to demining professionals and third parties. The author offers recommendations for clarifying legislative provisions and improving law enforcement practice in order to ensure the effectiveness of legal safeguards.

The author proves that the current legislation in this area contains a number of legal conflicts and gaps – first of all, in the issue of mandatory insurance and guaranteeing long-term protection of affected persons. The author proposes to change the approach to the regulatory regulation of operational and safety guarantees, in particular, to clarify the competence of the National Mine Action Authority and to establish mandatory insurance coverage for all categories of employees. The practical significance of the study lies in the formation of a systemic vision of legal safeguards as an instrument of legal security, legal order and fulfilment of Ukraine's international obligations in the field of mine action.

Key words: legal guarantees, mine action, liability insurance.

Література:

1. Clapham, A. (2015). *Human Rights: A Very Short Introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.
2. Clapham, A. (2006). Human rights obligations of non-state actors in conflict situations. *International Review of the Red Cross*, 88(863), 491–523.
3. Donnelly, J. (2013). *Universal Human Rights in Theory and Practice* (3rd ed.). Cornell University Press.
4. Fitzpatrick, J. (2000). Human Rights as International Law: The Domestic Impact of International Human Rights Norms. In *Guide to International Human Rights Practice* (pp. 1–16). University of Pennsylvania Press.
5. Goodwin-Gill, G. S. (2014). International Law and the Movement of Persons between States. *Oxford Journal of Legal Studies*, 34(2), 295–317. <https://doi.org/10.1093/ojls/gqu003>
6. Greer, S. (2006). *The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects*. Cambridge University Press.
7. Henkin, L. (1999). *The Age of Rights*. Columbia University Press.
8. Боднар, О., & Стемновська, І. (2022). Стандартизація і сертифікація як засіб забезпечення якості. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*, (1), 8–13. <https://oj.tsatu.edu.ua/index.php/zbirnyk/article/view/332/326>
9. Гураль, П. Ф. (2004). Юридичні гарантії прав людини і громадянина. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*, 2(2), 120–129.
10. Забезпечення прав людини правоохоронними органами. (2022). С. В. Петков, І. В. Іванов, & Ю. В. Делія; С. В. Петков (Ред.). КНТ. <https://surl.li/fwprcfc>
11. Князев, В. (1998). Конституційні гарантії прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні. *Право України*, (11), 29–31.
12. Кузьменко, Я. (2014). Загальна характеристика юридичних гарантій права людини на життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*, 29(1), 27–32. <https://surl.li/jvltho>

13. Куций, О. А. (2003). Система юридичних гарантій суб'єктивних прав громадян. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*, (21), 176–179.
14. Погорілко, В. Ф., & Сірий, М. І. (1997). Права та свободи людини і громадянина в Україні. Ін Юре.
15. Про міський електричний транспорт. (2004). Закон України № 1914-IV від 29.06.2004, станом на 15 листопада 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-15#n152>
16. Про об'єкти підвищеної небезпеки. (2001). Закон України № 2245-III від 18.01.2001, станом на 01 січня 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>
17. Про правотворчу діяльність. (2023). Закон України № 3354-IXI від 24.08.2023, станом на 18 вересня 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-IX#Text>
18. Про протимінну діяльність в Україні. (2018). Закон України № 2642-VIII від 06.12.2018, станом на 01 січня 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>
19. Структура національної системи акредитації України. (n.d.). Офіційний сайт Національного агентства з акредитації України. <https://naau.org.ua/2-struktura-natsionalnoi-sistemi-akreditatsii>
20. Юридична енциклопедія (Т. 1). (1998). Ю. С. Шемшученко (Ред.). Укр. Енциклопедія.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2025

Стаття рекомендована до друку 30.04.2025